

DEVLETİN YENİDEN İNŞASINDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI VE AB İLİŞKİLERİMİZİN GELECEĞİ

Hüsamettin İNAÇ*

Özet

16 Nisan 2017 referandumunun Türk halkı tarafından geniş bir kabul görmesinin akabinde Yeni Türkiye yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi adı verilen yeni yönetim biçimi, bürokrasiden güvenliğe savunmadan ekonomiye göre pek çok politikayı radikal bir biçimde değiştirmiştir. Avrupa Birliği'nin dağılma sürecine girdiği, Suriye'de iç savaşın şiddetlendiği, Körfez ülkelerinin büyük ihtilaflar yaşadığı ve Türkiye'nin kuzey ve güneyinin tamamen istikrarsızlaştığı bir dönemde bu yeni sistem, Türk dış politikasını da önemli ölçüde dönüştürmüştür. Bu tebliğ, Türk dış politikasının geleneksel yörüngesinden çıkarak çevredeki gelişmelere nasıl tepkiler ürettiğini sosyo-politik ve yapısal boyutlarıyla tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanı hükümet sistemi, Türk dış politikası, 16 Nisan referandumu, Avrupa Birliği entegrasyonu süreci, oluşturuç ötekilik

TURKISH FOREIGN POLICY AND THE FUTURE OF EU RELATIONSHIP IN THE STATE RE-CONSTRUCTION

Abstract

After the strong approval of the April 16, 2017 referendum by the Turkish people, New Turkey attempted to be reconstructed. A new type of governance known as the executive presidential system drastically changed almost every fields of the politics such as security, defence, bureaucracy, and economics. In a recent history when the European Union at the edge of collapsing, Syrian civil war has been deteriorating, the Gulf states suffered great conflicts and the southern and northern part of Turkey has been rapidly destabilizing this system has been transformed the Turkish foreign policy orientation. This presentation aims to discuss how Turkish foreign policy reacts against the developments outside by diverging from its traditional trajectory with socio-political and structural perspectives.

Keywords: executive presidential system, Turkish foreign policy, April 16 referendum, EU Integration process of Turkey, constitutive otherness

GİRİŞ

Haddi zatında ikinci dünya savaşında sonra, Kıta Avrupası'nda savaşı imkânsız kılmak amacıyla kurulan Avrupa Birliği, üye ülkeler arasında ekonomik, siyasi ve kültürel entegrasyonu sağlama hususunda ciddi başarılar imza atmış bir projedir. 1957 yılında Roma Anlaşmasıyla kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), 1992 Maastrich Anlaşmasıyla siyasi bir kimlik kazanmış ve 2000'lerin başından itibaren kültürel bir entegrasyon modelini

* Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Prof. Dr., husamettininac@yahoo.com

benimsemiştir. Ne var ki, bu başarı hikâyesi 2004 yılında Merkezi ve Orta Avrupa ülkesiyle birlikte Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimini alarak genişlemeyi bir dış politika aracı ve uluslararası sistemde artan gücünün temel kaynağı olarak görmesiyle akamete uğramaya başlamıştır. Zira sınır problemleri olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimini - Kıbrıs'ın bir kısmına hâkim olmasına rağmen - tüm Ada'yı temsil edecek bir biçimde AB'ne alması, Birliğin güvenilirliğine ilk önemli darbeyi vurdu. Birliğin güvenilirliğini zedeleyen ikinci önemli dönüm noktası, 2008 küresel mali kriz ve bunun getirdiği avro krizi oldu (Budak 2017: 67). İlginç bir biçimde ekonomik kriz, tüm gözlerin yabancılara, azınlıklara ve mültecilere dönmesine neden oldu. 11 Eylül'ün getirdiği rüzgârın da etkisiyle nerdeyse tüm Avrupa ülkelerinde ırkçı, faşist, İslamofobik ve şoven partiler dramatik bir biçimde yükselişe geçti.

1. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Bu zaman diliminde İslam'ı temsil eden sembollere ve Müslümanlara yönelik etnik ve dini temelli binlerce saldırı yapıldı. Almanya'da PEGİDA ırkçı protestolar yapılırken, 13 DİTİB mensubu imam ajanlık yaptıkları gerekçesiyle sınır dışı edildi. Ezan, minare ve camiler referandum mevzuu haline getirildi. 2010 sonundan itibaren sahne alan Arap baharının tersine dönmesiyle beraber ortaya çıkan göçmen sorunu ve özellikle Suriyeli mülteciler konusunda Avrupa çok kötü bir sınav verdi. Türkiye üç milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yaparken, Avrupa Birliği Türkiye'yle imzaladığı Geri Kabul Anlaşması'nın gereklerini dahi yerine getirmedi. Birliğin bu insani soruna karşı refleksi kalın duvarlar örmek, elektrikli teller döşemek ve Avrupa Kalesi'ni daha da muhkem hale getirmek oldu.

Haddi zatında etnik ve dini ayrımcılığın, yabancı düşmanlığının ve gittikçe azgınlaşan ırkçılığın temelinde, farklı kültürlerin farklılıklarını yitirmeden bir araya, yan yana ve iç içe yaşama pratiği demek olan 'çokkültürlülüğün' (multiculturalism) Birlik düzeyinde kurumsallaşamaması problemi mevcuttu (Murphy 2012: 22-23). Ekonomik anlamda daralan, kendine meşruiyet kazandıran normatif değerleri inkâr eden ve siyasi ufka sahip liderlerden mahrum kalan AB, kendine olan güvenini hızla kaybetmeye başladı. İkinci Dünya Savaşından 2008 küresel mali krizine kadar küresel barışa hizmet eden, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü, çokkültürlülük ve kültürel çoğulculuk gibi evrensel değerler üzerinden meşruiyet kazanan ve sorunları diyalog ve müzakere yoluyla çözebilen AB, artık patinaj yapmaktaydı

2. AB'İN ÇÖKÜŞÜ VE TÜRKİYE

Hâlbuki Türkiye, bir uygarlığın tehdidinden kurtulmak için o uygarlıkla bütünleşme dayalı batılılaşma macerasının kaçınılmaz bir halkası olarak AB ile ilişkilerinde 1999 yılında adaylık (İnaç 2016: 186), 2005 yılında müzakereci sıfatını kazandı. Ne var ki, bu ilişkiler ilk dönemlerinde entegrasyonu derinleştirmeye yönelik teknik, siyasi ve kültürel boyutlar üzerinden AB'yi 'dışsal bir değişim dinamiği' gören eşitler arası bir ilişki niteliği taşıırken, AB zaman içerisinde üyelik müzakereleri üzerinden Türkiye'yi siyasi denetim altına almaya çalıştı. Türkiye'nin dış politik tercihlerini 'ksen kayması' olarak gördüler. Üst üste

seçimlerin yaşandığı Avrupa ülkelerinde Türkiye'nin müzakere süreci seçimler için malzeme yapıldı.

Tam da bu konjonktürde 15 Temmuz travmasına karşı AB ülkelerinin ikircikli açıklamaları, taziye ziyaretinde bulunmamaları, bu dramatik işgal girişiminin insani boyutuna dikkat çekmek yerine OHAL ve ifade, gösteri ve düşünce özgürlüğü üzerinden Türkiye'yi kıyasıya eleştirmeleri ilişkileri ciddi bir biçimde gerdi (Çakır 2015: 27). Daha da vahimi 15 Temmuz sonrası süreçte bu meşum olayın faili olan FETÖ mensupları, Avrupa ülkelerinde geniş kabul gördü. Türkiye'nin kırmızı bültenle aradığı PKK, DHKP-C ve FETÖ mensuplarını iade edilmedikleri gibi, bu terör örgütlerinin Türkiye karşıtı faaliyetlerini cesaretlendiren AB, çokkültürlü yapısını önemli ölçüde Türklere borçlu (Murphy 2012: 98). 1960'lı yıllarda Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın farklı ülkelerine geçici bir süreyle çalışmaya giden Türkler, bugün dördüncü kuşak olarak Avrupa ekonomisine ciddi kaynak sağlamaya devam ediyor. Ne var ki Avrupa, bir kısmına vatandaşlık verdiği Türkleri kendi topraklarında kalıcı olarak görmüyor ve azınlıkları entegre etmek yerine asimile etmeyi tercih ediyor.

Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerinde çok sıkıntılı ve gergin bir dönemden geçiyor. Kuşkusuz uzayan müzakere sürecinin, ısrarla müzakere açılmayan fasılların, AB'nin Türkiye'ye karşı geliştirdiği ikiyüzlü ve ikircikli tutumun ve özellikle 15 Temmuz işgal girişiminden itibaren FETÖ, PKK ve DHKP-C gibi Türkiye düşmanı terör örgütlerine ev sahipliği yapmasının bu gerilime sebep olduğu aşikâr. Buna ilaveten ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve nefret söylemine yenik düşen, azınlıkları entegre etmek yerine asimile etmeyi tercih eden, kendine güvenini yitirmiş ve din ve vicdan özgürlüğü başta olmak üzere normatif değerlerini inkar eden bir Avrupa'yla karşı karşıyayız.

İşin ilginç yanı, bu siyasi yapının son üç beş yıllık zaman diliminde Türkiye'ye saldırmayı kendilerine ontolojik bir hedef haline getirmesi oldu. Son günlerde Almanya ve Hollanda'da bakanlarımıza yapılan ve adeta bir akıl tutulması neticesinde gerçekleşen nezaketsizlik, sözünü ettiğimiz sapmayı daha çok fark edilir ve tartışılır hale getirdi. Kuşkusuz bu tercihin ve 'eksen kaymasının' tarihi, sosyolojik, ekonomik ve siyasi nedenleri var. Zira İslamofobinin de ötesine geçerek Türkofobi haline dönüşen bu kabil sistematik ve uzun süreli refleksler, – kamuoyuna yansıdığı biçimde - sadece Hollanda, Fransa ve Almanya'daki seçimlerle açıklanamaz.

3. OLUŞTURUCU ÖTEKİLİK AÇISINDAN TÜRKİYE – AB İLİŞKİLERİ

İsterseniz – milletlerin bakış açılarını çoğu zaman şartlandıran ve bir bagaj haline gelen- tarihi arka plana bir bakalım. On altıncı yüzyıla gidiyoruz. Bu yüzyılda Akdeniz, bir Müslüman ve Türk Gölü haline gelmiştir (Karakaş 2000: 66-67). Devir, Kanuni dönemidir. Bu dönem Avrupa'nın hedefi, kutsal topraklar olan Kudüs'e ulaşmaktır. Ancak doğuda çok güçlü bir Türk İmparatorluğu'nun varlığı, doğuya yönelmeyi imkansız hale getirmiş ve Avrupa'nın kendine özgü ulusal değerlerini evrenselleştirerek oluşturduğu "uygarlık" olgusunun meydana gelmesine yol açmıştır.

Şöyle ki, öncelikle ortak bir tehdit olarak gördükleri Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Avrupalılar kendi iç bütünleşmesini sağlamış ve bu birleşmeyi ortak bir kimlik ve kültürel

değerler üzerine inşa etmişlerdir (İnaç 2007:57). Öte yandan Kudüs'e yani, doğuya gitmek yerine Hollanda, İspanya ve Portekiz gibi deniz güçleri vasıtasıyla daha batıya giderek ve gittikleri her yerde acımasız bir kolonileşme/sömürgecilik örneği sergileyerek Avrupa kültürünü evrenselleştirdiler. Netice itibarıyla, Osmanlı İmparatorluğu 'oluşturucu bir öteki' olarak (İnaç 2016: 112) Avrupa uygarlığını şekillendirme hususunda belirleyici bir rol oynadı. Din-mezhep ve Papa-İmparator çatışmalarına maruz kalan ve bir araya gelmeleri kolay kolay mümkün olmayan Avrupalıları, Türk tehdidi ve korkusu birleştirmişti. Bu gerçek, böylelikle, bir toplumun uygar olabilmesi için Batı'nın geçtiği kültürel evrim basamaklarından geçmesi gerektiğini vaz eden Aydınlanmacı ve Avrupa-merkezci ideolojiyi çürütülmüş oldu. Bu arada İspanya'ya karşı bağımsızlık mücadelesi verirken Osmanlı'dan yardım dilenen ve 17.yüzyıl başında padişaha kulluğunu sunan Hollanda'nın yaşadığı aşağılık kompleksini de analizimize dâhil etmemiz gerekiyor.

Hızla bugüne dönersek, Avrupa'nın kendisi açısından bu acı hatırayı hala hafızasında taze tuttuğu görülmekte. Nitekim bugün Avrupa Birliği dağılma tehdidiyle karşı karşıya. İngiltere'yi Birlik'ten ayıran Brexit hadisesi ve 2005 yılında Fransa ve Hollanda'nın reddetmesi neticesinde AB müktesebatının bir Anayasa yapma kabiliyetinden uzak oluşu (Çakır 2016: 143), Avrupa birleşmesi efsanesini bir mit haline dönüştürüyor. Bunun ötesinde ortak savunma ve dış politika geliştiremeyerek ortak bir ordu kuramaması, 2008 mali krizinden kaynaklı derin bir avro krizinin hasarının bugün bile giderilememesi ve ortak Avrupa projesini meşrulaştıran en önemli parametre olan çokkültürlülüğün (multiculturalism) bir türlü kurumsallaştırılmaması dağılmayı nihai bir kader haline getiriyor. Bugün Avrupa, kurucu liderlerini çağrıştıran stratejik ufuk ve vizyon sahibi liderler yetiştiremiyor (Kösebalaban 2014: 88). Suriyeli mültecilerin istilasından korkarak Türkiye limanına sığınan bu ikiyüzlü insanlar, bize verdikleri hiçbir taahhüdü arsızca göz ardı ediyor.

4. TÜRKİYE'NİN ÖNLENEMEYEN YÜKSELİŞİ VE DIŞ POLİTİKA

Öte yandan Türkiye'nin 2002-2013 yılları arasında ortalama bir Avrupa ülkesine nazaran beş kat daha fazla büyümesi (dolar üzerinden gayri safi milli hasıla bakımından Hollanda % 76, Almanya %73, Fransa %70 büyürken Türkiye, %310 büyüdü) ve üçüncü köprü, üçüncü havalimanı, Kanal İstanbul gibi makro ve mega projelere/yatırımlara imza atması Avrupa'yı korkutuyor. Gene ülkemizin 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşadığı travmaya ve askeri bünyede gerçekleşen kayba rağmen Fırat Kalkanı Operasyonunu gerçekleştirebilmesi ve bölgesel bir aktör olarak Ortadoğu'da ABD ve Avrupa'yı önemli ölçüde denklemin dışında tutmayı başarması Türk tehdidini daha belirgin hale getiriyor. Ekonomik ve diplomatik hamlelerle Afrika topraklarındaki varlığımız Almanya'yı kara kıtanın dışına atıyor.

Türkiye'nin Varlık Fonunu oluşturması ve şimdi Katar sermaye ve fonlarıyla bu sermayeyi birleştirerek Almanya, İngiltere ve Fransa'ya meydan okuması, küresel piyasada kartların yeniden dağıtılmasını zorunlu kılıyor. Milli ve yerli savunma sanayisini kurarak bu sektörde dışa bağımlılığını azaltan ülkemiz, bununla yetinmeyip Almanya'nın silah sanayiinde pazar payını daraltıyor. S 400 füzeleri başta olmak üzere Patriot gibi NATO sisteminin dışındaki hava savunma mekanizmalarına başvurması, Batı'da Türkiye'yi kaybetme korkusunu dramatik bir biçimde depreştiriyor. Daha da vahimi, 2003-2007 yılları arasında Avrupa Birliğini "dışsal bir değişim dinamiği" olarak gören ve Kopenhag Siyasi Kriterleri ve

Maastricht Ekonomik Kriterlerini büyük bir hızla gerçekleştirerek Avrupa değerlerine adapte olan Türk insanı, artık Birliğe güvenmiyor. Bu duygusal kopmaya muvafık olarak Türk insanının üyelik talebi, AB'ye ilgisi ve motivasyonu hızla erozyona uğruyor (Berting 2017: 77).

Tüm bu olumlu gelişmeleri kalıcı birer kazanım haline getirecek bir değişim ve dönüşüm dönemi yaşayan ülkemiz, kalıcı kaosa anayasal meşruiyet getiren ve daima krizlere gebe olan parlamenter yapısıyla yüzleşiyor (Berting 2012: 33). 16 Nisan'da gerçekleşecek stratejik bir referandumla bürokratik vesayete, istikrarsızlıklara, koalisyonlara, erken seçimlere, darbelere, karar alma mekanizmalarında şahit olunan aktörel bazdaki parçalanmaya (Parlamento, bürokrasi, Cumhurbaşkanı) ve dış mihrakların baskılarına veda etmeye hazırlanıyor.

1815 Viyana Kongresi ve Metternich Düzeniyle kurulan Avrupa Devletler Sistemi (Avrupa Ahengi) oluşurken 'Avrupa'nın Hasta Adamı' olarak dışarıda bırakılan, 1916'da Sykes-Pycot Anlaşmalarıyla toprakları gasp edilerek istikrarsızlık yaratan cetvelle çizilmiş sınırlara mahkûm edilen (Delanty 2012: 42-43) ve bugün yeniden dizayn edilen dünya sisteminde PYD, YPG ve Suriye rejimi üzerinden denklem dışı bırakılmaya çalışılan Türkiye, artık küresel oyunlara küresel refleksler geliştirebiliyor.

Öte yandan 2004-2005 yıllarında Ukrayna ve Gürcistan üzerinden kuzeyi, 2010 yılı sonunda Arap baharı süreciyle güneyi ve nihayet 15 Temmuz 2016 ile kendisi istikrarsızlaştırılma teşebbüsüne maruz bırakılan Türkiye, mutlak istikrarı getirecek cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle bu kaotik dış alanın tesirlerini sıfırlamaya hazırlanıyor.

SONUÇ

Mustafa Kemal'in ifadesiyle 'az zamanda çok ve büyük işler' yapmak suretiyle bu zaman diliminde kendine güveni gittikçe artan Türkiye, Avrupa Birliği, ABD başta olmak üzere geleneksel ittifak sisteminin dışına çıkarak farklı ve alternatif ittifaklar kurabiliyor. Ülkemizin bu yönelimi, AB'de patolojik ve travmatik bir kaybetme korkusu yaratıyor. Ne var ki Türkiye'yi kaybetmekten korkan AB, ülkemizi kendi aralarında tutmak için ne yapacakları konusunda üzerinde uzlaşmış strateji ve politikadan henüz yoksun.

Sosyo-politik bir gerçeklik olarak ifade etmeliyiz ki, dağılmakta olan AB, dağılma sürecini geciktirmek adına sahici bir Öteki ve dış tehdide muhtaç. Makalemizin başında özetlemeye çalıştığımız tarihsel süreci hiç zihinlerinden çıkaramayan Batılılar, ortak Öteki ve ortak düşman olarak Türkleri ve Türkleri görmeyi tercih ediyorlar. Bu tercihi tüm Avrupa'ya dayatan ülke, AB'nin de lokomotif gücü olan Almanya. Hollanda'nın arkasında da, sekiz darbeci askeri vermemekte ısrar eden ve yeniden Kardak ve ENOSİS benzeri krizler yaratan Yunanistan'ın arkasında da Almanya var.

Kuşkusuz devlet ve millet olarak bize düşen en önemli tedbir, birlik ve beraberliğimizi pekiştirecek önlemler olarak hâlihazır sistemimizi revize etmek. Sadece yönetim sistemimizi değil, aynı zamanda ırkçılık ve faşizm dönemlerine ve adeta Ortaçağ'ın karanlık dehlizlerine geri dönmeye yeltenen Avrupa Birliği'ne karşı stratejimizi de revize etmeliyiz.

KAYNAKÇA

- Berting, Jan (2012). Şeytan Üçgeni. (Çev. Hüsamettin İNAÇ). Bursa: MKM Yayınları.
- Berting, Jan (2017). Avrupa: Miras, Meydan Okuma, Vaat. (Çev. Hüsamettin İnaç). Bursa: MKM Yayınları.
- Budak, Ali (2017). Roman Kimlik Kültür. İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Budak, Ali. (2014). Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Çakır, Armağan Emre (2016). AB-Türkiye İlişkilerinin 50. Yılı. Ankara: Big bang Yayınları.
- Delanty, Gerard (2012). Avrupa'nın İcadı. (Çev. Hüsamettin İnaç). Ankara: Adres yayınları.
- İnaç, Hüsamettin (2016). Türkiye'nin Kimlik Problemleri. Ankara: Adres yayınları.
- İnaç, Hüsamettin (2007). "Rethinking Democracy and Governance in the EU", Journal of Academic Studies: Vol. 9, No. 32, 1-31, February- April 2007, Ankara: BB101 Yayınları.
- Karakaş, Mehmet (2000). Türk Ulusçuluğunun İnşası, Ankara: Vadi Yayınları.
- Kösebalaban, Hasan (2014). Türk Dış Politikası. (Çev. Hüsamettin İNAÇ). Ankara: BB101 Yayınları.
- Murphy, Michael (2012). Multiculturalism: A Critical Introduction. Routledge: Londra ve New York.